

**Cím: Architektúra a fotográfián - fotográfia az architektúrán**

**Szerzők neve:** Dévai Zoltán, Juhász Norbert

**Intézmény, kar:** Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építésmérnöki kar

**Szak, specializáció, évfolyam:** Építésmérnök (osztatlan), tervezői szakirány, 2008-as évf.

**Témavezető neve, tudományos beosztása, fokozata:** Üveges Gábor PhD, egyetemi docens

## 1. Bevezetés

A címben említett két komplex, hasonló de mégis más alkotói tevékenység találkozik. Megállnak, majd baráti beszélgetésbe merülnek. Az egyik a másikról beszél, a másik az egyikről. Beszélgetnek: nem a teremtésükről, jövőjükéről, hanem hétköznapijaikról. Nem mindenről, hanem a közös témákról, közös nyelven. Nem akarják egymást meggyőzni vagy megváltoztatni, nem akarnak egymásra hasonlítani - egyszerűen csak ismerkednek. Az architektúra a fotón van, a fotó az architektúrán van.

Ennek a párbeszédnek a szócsövei jelen esetben mi - az alkotók - vagyunk. Nem akarunk létrehozni egyetemes igazságot, csak ennek a találkozásnak egyfajta olvasatát, a miénket mutatjuk be. Ez csak egy fejezet a két művészet "barátságának" regényében.

TDK-nkban az építészet és a fotó műfajokat szeretnénk egyenrangú felekként összehozni egymással. Nem építészeti fotót (ahol a fotó alárendeltje az épületnek) és nem a fotó számára létrehozott díszletet (az architektúra a fotó alárendeltje) akarunk készíteni, hanem egy egymásra kölcsönösen ható aktust, gondolatiságot szeretnénk életre kelteni.

Lehetséges-e ez egyáltalán? A fényképész jellemzően egy térbeli szituációt képez le egy síkbeli elemmé, melynek általában továbbra is fontos része marad "térbelisége". Az építész síkban - rajzokon - kommunikálva, síkokból hoz létre teret. Mindkét szereplőnek fontos a tér: egyik síkká absztrahálja, másik síkok segítségével hozza azt létre. Annyira közel táncol a két fél egymáshoz, hogy szerintünk lehetséges. Ha az architektúra megnyílik a fotográfia felé és médiumává válik, térbe kihúzva a - geometriai értelemben - lapos fotót, míg a fotó pedig az architektúráról készül, majd akár újra síkká alakítja a térbe húzott képet egy másik nézőpontból, akkor mindkét fél megszólalt: sikerült párbeszédre sarkallni őket.

## 2. Előzmények

Az építészet születésének pontos története homályba vész, de kijelenthetjük, hogy körülbelül egyidős az emberiséggel. Hosszú-hosszú élete alatt rengeteg manifesztációján esett át és jutott el oda, ahol most tart. Az egyik legősibb mesterség és az emberiség legnagyobb szignója civilizációjának igazolása. Történetének további részletezése és feltárása jelen dolgozat keretein túlmutat, így megelégszünk most annak általános és feltételezett ismeretségével.

Egy kicsit más helyzetben van a fotográfia. Ő az egyik legfiatalabb alkotói tevékenység (nála csak a mozgókép (melyet definiálhatunk úgy, mint fotók gyors sorozatát), illetve a digitális művészetek fiatalabbak, amik többé-kevésbé a festészet, szobrászat, fotó és videó új eszközei

csupán, így ezekkel most nem foglalkozunk). Az idén 175 éves fotó fiatalsága ellenére az egyik legbefolyásosabb és mindennapjainkban leggyakrabban feltűnő jelenséggé vált. Nem hiába szolgál alapul a következő hipotézis Vilém Flusser *A Fotográfia filozófiája* című könyvének:

"(...) az emberi kultúrában az őскеzdetek óta két gyökeres fordulópont észlelhető. Az elsőt, a Kr. előtti második évezred közepe táján, a "lineáris írás feltalálása" címszóval jellemezhetjük: a másodikat, amelynek tanúi vagyunk, a "technikai kép feltalálása" címszóval." <sup>1</sup>

Ha felismerjük ennek a két mesterségnek kiemelkedő jelentőségét, elgondolkodhatunk kettejük kapcsolatán. Hogyan értelmezik egymást? Hogyan hatnak egymásra, hogyan adnak új értelmet a másiknak? Léptékük, koruk, különbségeik ellenére lehetséges-e, hogy egyenrangú félként szólaltassuk meg őket? Dolgozatunk, az erre szervezett eseményünk és az elkészült fotók ezt a kérdéskört járják végig.

Mivel az építészet helyhez kötött és sokkal nagyobb léptékű, mintsem létrehozzuk azt jelen dolgozat körülményei között, ezért kézenfekvő, hogy a fotót vigyük közelebb az építészethez és így nézzük meg, mire jutnak egymással. Emiatt a következőkben elsősorban a fotóról lesz szó, mivel rajta keresztül közelítetjük meg a témát.

### **3. Az alkotás**

A fent leírtakkal ábrázolható az, ami a fejünkben zajlott mikor az alkotás folyamatát elkezdtuk megvalósítani. Mivel jelen esetben egyrészt mi, az alkotók vagyunk szócsövei a két művészet találkozásának, másrészt viszont célunk, hogy a lehetőségekhez képest magukra hagyjuk őket amennyire lehet és csak mint a találkozást elősegítő "kerítők" illetve megfigyelők szerepében legyünk jelen az eseményen. Ahhoz, hogy az építészet és a fotográfia kommunikálni kezdjen, szükséges legalább egy-egy képviselő, akik fizikailag találkozni tudnak, így kiválasztottunk épületeket és fotográfiai eljárásokat.

#### **Az architektúra**

Az építészet reprezentálására szűkebb körből kellett válogatunk, mint ami valójában az építészetet magába foglalja. Ennek oka, hogy az épület elérhető kell, hogy legyen mind földrajzilag (Budapest és környéke), mind hivatalosan (engedélyt is kapjunk a bejutásra és beavatkozásra). Fontos azonban, hogy a kiválasztott épület kellően képviselje az építészetet

---

<sup>1</sup> Villém Flusser 1990. *A fotográfia filozófiája*. ELTE BTK. Budapest.

minden szempontból, így esett választásunk a Nagyvásártelep épületére. Az 1930-32 között épült csarnok idős kora, jól átlátható, érthető terei, egyértelmű értékei és öregségének ráncaival kellően képviseli az építészet lényegiségét.

### **A fotográfia**

A fotózás oldaláról komplexebb megközelítést alkalmaztunk. Első lépésben készítettünk egy fényképet egy Meopta Magnola nagyformátumú műszaki géppel 9x12 cm-es hagyományos fekete-fehér negatívra. A kontrasztos fotó a Nagyvásártelep csarnoktér egy részletét ábrázolja. Következő lépésként szerveztünk egy eseményt szintén a csarnokba, melyre a fotózásra és építészetre nyitott ismerőseinket hívtuk meg - így lett egy húsz fős társaság. Sötétedés után találkoztunk a helyszínen. Felérzékenyítettünk cianotíp vegyszerrel egy előzőleg fehérre festett falat (a Nagyvásártelepen belül), majd az említett negatív képet rávilágítottuk egy módosított nagyítógépen keresztül UV fénnel a falfelületre. Végül ezt a folyamatot és magát az eredményt örökítettük meg digitális fényképezőgéppel.

### **Találkozás**

Alkotásunk az építészet és a fotó párbeszéde, mely ott, a helyszínen, azon az estén történt, így az alkotás nem merülhet ki a végeredményben. Az alkotás maga az esemény, a "performansz". A jelenlevő emberek mind részesei voltak ennek a párbeszédnek azáltal, hogy "hallgatták" őket: a legtöbben fényképezőgéppel jelentek meg és azok lencséin keresztül kezdték az épületet szemlélni. Rengeteg fénykép született, melyek mind e párbeszéd eredményei, produktumai. A falon létrejött mű a szó legszorosabb értelmében is fotó: a fényérzékeny anyag hozta létre a fény hatására. Az a fény hatására, amit mi nyújtottunk neki (a nagyítógépen keresztül), illetve azé a fényé, ami az épületen keresztül eljutott hozzá. Ne tévessze meg a szemelőt az, hogy nem a negatívon látható kép exponálódott az épületre: ott van a falon az is, és még sok más. Ott van a reflexióként szóródott fény, az épületre az évek során rakódott különböző graffitik és festékek kémiai hatása, a napközben beszűrődő fény által létrehozott árnyalatok. Az épületen egy fénykép van, a fényképen pedig az épület, az építészet. Elvont megjelenése nem jelenti azt, hogy nem jött létre a beszélgetés kettejük között, legfeljebb számunkra lett nehezen érthető. De miért is van szükség ránk kettejük kapcsolatának? Megteremtettük a kommunikációjuk csatornáját és háttérbe húzódtunk - sikeresen kivettük részünket; a többi az ő dolguk lett.

#### 4. Technikai háttér

A fotográfia születésének katalizátorait az egyes anyagok fényérzékenységének felismerése jelentette. Az idők során végül a különböző ezüst só alapú technikák terjedtek el. Azonban a történelmi eljárások más fémeket is alkalmasnak találtak a látvány rögzítésére, többek között a vas egyes vegyületeit. Ezen sók fényérzékenységén alapul az úgynevezett cianotípia, vagy más néven kéknyomat eljárás is, melynek felfedezője *Sir John Herschel*.

Összetevői: Ferri-ammónium-citrát  $\text{Fe}(\text{NH}_4)\text{C}_6\text{H}_5\text{O}$  és Kálium-hexaciano-ferrát(III)  $\text{K}_3[\text{Fe}(\text{CN})_6]$  (vörösvérlúgsó, kálium-ferricianid)

E két só külön-külön is fényérzékeny, a vörösvérlúgsó például fény és nedvesség hatására sárgavérlúgsóvá bomlik (ez aztán a ferri-ammónium-citráttal közösen fény hatására berlini-kék csapadékot képez, mely fátyolként jelentkezhet a cianotípián), oldatuk keverékében azonban fény hatására (UV) az  $\text{Fe}^{3+}$  ionok  $\text{Fe}^{2+}$  ionokká redukálódnak, melyek a jelenlévő egyéb vegyületekkel együtt alkotják az úgynevezett Turnbull-kék csapadékot. Az eljárás során ezt a csapadékot használjuk képalkotóként.

Számos recept ismert, most az általunk használtat ismertetjük: gyenge, szórt fénnel megvilágított helyiségben  $500\text{ cm}^3$  vízbe 90 g Ferri-ammónium-citrátot, illetve  $500\text{ cm}^3$  vízben 45 g vörösvérlúgsót oldunk. Ezután a két oldatot összeöntjük, szűrjük, és egy órán át pihenni hagyjuk. Az előkészített felületre (esetünkben festett, por- és zsírmentesített falfelületekre) ecsettel egyenletesen felhordjuk, majd szárítjuk. Ezután általában másolókeretben kontaktokat (az eredeti és a másolat mérete megegyezik) készítettek napfényen vagy UV fényben exponálva. Esetünkben azonban egy 400 W-os UV fényforrás segítségével módosított Meopta Magnifax 4 nagyítógéppel került levilágításra a kép. A keletkezett vízdoldhatatlan csapadék mellett jelenlévő sók egyszerű mosással eltávolíthatóak és fixálható a keletkezett kép.